
Recenzovaný článek

Neorealismus a současné americko-ruské vojenské soupeření v postsovětském prostoru

Neorealism and Contemporary US–Russian Military Competition in the Post-Soviet Space

Jan Eichler

Abstrakt: Cílem článku je dokázat, že východní rozšiřování NATO naplnilo z pohledu neorealismu základní znaky expanze, protože 9 bývalých zemí Varšavské smlouvy během tří let na přelomu století přestoupilo do NATO. Autor se zaměřuje na to, jak si USA jakožto námořní velmoc upevňovaly svoji nadřazenost nad RF jakožto mocností kontinentální. Rusko odpovědělo anexí Krymu, ale tím umocnilo bezpečnostní obavy postsovětských zemí a Polska. To pro USA znamená další strategickou výhodu vnějšího vyvažování. Autor varuje, že v Rusku se uvažuje o využití odkazu Rogersova plánu v opačném gardu, a tak by v případě přímé konfrontace mohlo dojít i k nasazení ruských jaderných zbraní.

Abstract: In the light of neorealist theory, the Eastern enlargement of NATO satisfies basic feature of expansion: 9 former countries of the Warsaw Pact become members of NATO. USA as a Sea power reinforced its superiority at the detriment of the RF as a continental power. The annexation of Crimea, as a Russian answer, had intensified security fears of post – Soviet countries and of Poland and enlarged the space for external balancing of the USA. Author warns that a confrontational structure had become typical for the area or the Western part of the Post – Soviet space. It increases the number of military incidents, and, even, the threat of a direct military confrontation including a Russian use of tactical nuclear arms, being inspired by the Rogers plan from 1980's.

Klíčová slova: Neorealismus; vnitřní a vnější vyvažování; rovnováha hrozeb; námořní a kontinentální mocnost; konvenční válka; jaderná válka.

Keywords: Neorealism; Internal and External Balancing; Balance of Threats; Sea and Land Powers; Conventional War; Nuclear War.

ÚVOD

Touto statí částečně odpovídám na reakci Luboše Dobrovského¹ na mé poslední dva články.² Dobrovského výhrady byly velice zajímavé, promyšleně strukturované, a tak mne podnítily, abych se ještě důkladněji zaměřil na studium současných amerických neorealistů a jejich přístupu k narůstajícímu napětí mezi USA a RF. L. Dobrovský se svým tvrzením, že neorealismus už je „dávno přežilý,“ výstižně dotkl námětu, o kterém se diskutuje i v USA, kde se střetávají Richard Ned Lebow,³ Andrew Moravcsik⁴, John Mearsheimer⁵ s bývalým velvyslancem USA v Moskvě⁶, nebo Walter Russell Mead⁷ a John Ikenberry⁸ a další známí odborníci. Proto v této své reakci argumentuji ve prospěch relevance neorealismu, a tak ji dělím do dvou částí: teoretické a aplikační.

1. TEORETICKÁ ČÁST

Neorealismus se vyznačuje především důrazem na strukturální faktory mezinárodních bezpečnostních vztahů (MBV), zatímco kroky států a zejména pak jednotlivců jsou nahlíženy jako faktory nižšího řádu, které se více či méně musejí struktuře přizpůsobovat⁹. L. Dobrovský tedy má pravdu, že já, podobně jako jiní neorealisté, věnuji charakteru současného režimu v Rusku a osobě jeho prezidenta velmi malou pozornost. Plně uznávám, že jak režim tak i jeho nejvyšší představitel se z euroatlantického úhlu pohledu jeví ve velmi nepříznivém světle. Ale i tak se budu snažit držet čistě věcné stránky, kterou je neorealistický pohled na současné americko-ruské soupeření. Samozřejmě, že bude jen ku prospěchu věci, když bude následovat, jak L. Dobrovský navrhuje, další stať, která tuto problematiku zhodnotí z jiného úhlu pohledu.

1 DOBROVSKÝ, L. Polemika s neorealistickými teoriemi mezinárodních vztahů, o něž se opírá článek Jana Eichlera *Černomořská dimenze války na Ukrajině* ve VR 2016/1. *Vojenské rozhledy* č. 2/2016. Roč. 25(57), 144–147.

2 EICHLER, J. Černomořská dimenze války na Ukrajině. *Vojenské rozhledy* č. 1/2016. Roč. 25(57), 6–23.
EICHLER, J. Mezinárodní souvislosti války na Ukrajině. *Vojenské rozhledy* č. 1/2015. Roč. 24(56), 5–19.

3 LEBOW, R. N. The Long Peace, the End of the Cold War, and the Failure of Realism. *International Organization*. Vol. 48(2) Spring 1994, 249–277.

4 MORAVCSIK, A. and J. LEGROS. Is Anybody Still a Realist? *International Security*. Vol. 24(2) Fall 1999, 5–55.

5 MEARSHEIMER, J. J. Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault. The Liberal Delusions That Provoked Putin. *Foreign Affairs*. September/October 2014.

6 McFAUL, M.; S. SESTANOVICH and John J. MEARSHEIMER. Faulty Powers: Who Started the Ukraine Crisis? *Foreign Affairs*. November/December 2014.

7 MEAD, W. R. The Return of Geopolitics. The Revenge of the Revisionist Powers. *Foreign Affairs*. May/June 2014.

8 IKENBERRY, G. J. The Illusion of Geopolitics: The Enduring Power of the Liberal Order. *Foreign Affairs*. May/June 2014.

9

1.1 Neorealismus a jeho základní pilíře

Mnozí kritikové dnes skutečně tvrdí, že teorie rovnováhy sil je slabou teorií,¹⁰ že neorealismus neobstojí ve zkoušce dějin, a tak by se na něj mělo zapomenout.¹¹ Ale zastánci neorealismu namítají, že i nadále má potenciál k výkladu MV a k hodnocení událostí zlo-mového významu. Připomínají anarchický stav mezinárodního systému, v jehož důsledku každý stát při zajišťování své bezpečnosti spoléhá především sám na sebe, na své zdroje a na svá rozhodnutí.

Nejistota v rámci svépomocného mezinárodního systému

Téměř všichni soudobí neorealisté se odvolávají na závěr Samuela Huntingtona (jinak klasického realisty), že MV se vyznačují vysokým stupněm nejistoty, protože při zajišťování bezpečnosti států nelze příliš spoléhat na jiné aktéry.¹² Proto se v rámci MBV uplatňuje tzv. svépomocný systém (self – help system, self – help World), a tak velké a ctižádostivé státy musejí na zajištění svojí bezpečnosti vynakládat velké úsilí a vysoké výdaje.¹³ Budování obranných kapacit nemusí vždy být zárukou bezpečnosti, ale jejich zanedbávání vždy vede k oslabení bezpečnosti.¹⁴ Základním problémem mezinárodní anarchie je měnící se poměr sil mezi jednotlivými státy. Na jedné straně jsou státy, kterým se podařilo upevnit svůj odstrašovací a obranný potenciál, a tak se dostaly do nadřazeného postavení (superiority) vůči těm, které naopak zaostaly a dostaly se do postavení podřadného (inferiority).¹⁵ Zaostávající a slábnoucí státy si uvědomují, že se dostaly do podřadného postavení a snaží se to změnit.¹⁶

1.2 Geografický rozměr bezpečnostních hrozeb

Pocit znevýhodnění a ohrožení může dále zesílit pod vlivem geografie, kde platí pravidlo přímé úměry. Čím blíže se daná hrozba nachází, tím větší je její účinek. Blízká hrozba je vnímána jako hrozba naléhavá, a proto vyvolává bezodkladná a rozsáhlá opatření.

¹⁰ NEXON, D. The Balance of Power in the Balance. *World Politics*. Vol. 61(3) 2009, 330–359.

¹¹ SCHROEDER, P. Historical Reality vs. Neo-Realist Theory. *International Security*. Vol. 19(1) Summer 1994, 108-148.

¹² HUNTINGTON, S. P. Arms Races: Prerequisites and Results. *Public Policy*. Vol. 8(1) 1958, 41–86.

¹³ WALTZ, K. *Theory of International Politics*. New York, 1979, 33.

¹⁴ PARENT, J. M. and S. ROSATO. Balancing in Neorealism. *International Security*. Vol. 40(2) Fall 2015, 51-86.

¹⁵ NEUMANN, I. B. Russia's Europe, 1991-2016: inferiority to superiority. *International Affairs*. 92(6) 2015, 1381-1399.

¹⁶ MORGENTHAU, H. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and peace*. 4. Ed. New York: Alfred A. Knopf, 1967, 201-202.

Výhody námořních velmocí

Neorealisté zdůrazňují, že z hlediska geografického je velký rozdíl mezi námořními a kontinentálními mocnostmi. Námořní mocnosti se těší několika velkým geostrategickým výhodám,¹⁷ které se projevují ve čtyřech hlavních směrech. Státy, které jsou chráněny mořem nebo oceánem, mají výhodu v tom, že se nacházejí daleko od svých vyzyvatelů a od místa možné vojenské konfrontace.¹⁸ Nadále se tak mohou těšit výhodě nezranitelnosti a pokračovat v mírovém životě, který může být narušen nanejvýš tím, že se zvyšují výdaje na obranu, a tak může dočasně poklesnout životní úroveň.¹⁹ Ale v žádném případě nemusejí mít strach z devastace svého vlastního území.²⁰ Za třetí se při modernizaci svých ozbrojených sil mohou zaměřovat především na námořní zbraňové systémy (zejména letadlové lodi) a nemusejí věnovat tak velkou pozornost pozemnímu vojsku. V případě přímých vojenských střetů se mohou spoléhat na své expediční jednotky, na modernizaci námořních sil²¹, které umožňují projekci síly na velké vzdálenosti. A za čtvrté, nemusejí se spoléhat na své alianční spojence, na nichž jsou naopak velice závislé kontinentální mocnosti. Ale v případě příznivé konstelace mohou využívat i potenciál svých případných spojenců v místě hrozícího vojenského střetu, které se nachází daleko od jejich území. Na vnějším vyvažování nejsou závislé, ale mohou ho uplatňovat, a tím ještě více umocňovat svoji strategickou nadřazenost.

Nevýhody kontinentálních zemí

Naproti tomu kontinentální země mají řadu nevýhod. Především jsou vždy blíže ke svým vyzyvatelům, a tak se mohou kdykoliv stát účastníkem přímé vojenské konfrontace.²² Velmi často mají přímo na svých hranicích naléhavé bezpečnostní hrozby, což může být dále umocněno v případě snadno překonatelných hranic. Proto musejí udržovat silné pozemní vojsko a modernizovat jeho výzbroj. O to méně prostředků a sil jim pak zbývá na budování či na modernizaci námořních sil a strategických letounů. A v neposlední řadě mají velmi omezené možnosti vnějšího vyvažování a o to více musejí spoléhat především samy na sebe.²³

17 LITTLE, R. *The Balance of Power in International Relations: Metaphors, Myths and Models*. Cambridge: Cambridge University Press 2007, 238–239.

18 BRITANNICA 2017. [on-line]. *Sea Power*. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/sea-power>.

19 GALLOIS, P. M. *Géopolitique: Les Voies de la puissance*. Paris: PLON, 1990, 107–140.

20 HARDING, Richard. *Naval History 1680–1850*. Burlington: Ashgate, 2006.

21 HUNTINGTON, S. P. *Arms Races: Prerequisites and Results*. *Public Policy* Vol. 8(1) 1958, 52.

22 BLAGDEN, D. W.; J.S. LEVY and W. R. THOMPSON. *Sea Powers, Continental Powers, and Balancing Theory*. *International Security*. Vol. 36(2) Fall 2011, 190-202.

23 MEARSHEIMER, J. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York, 2001.

1.3 Balancing neboli vyvažování

Neorealisté kladou velký důraz na vyvažování (balancing), jehož smyslem je posílení vojenských schopností a umocnění vlastních odstrašovacích schopností. Státy, které jsou vystaveny naléhavé bezpečnostní hrozbě, se cítí být znevýhodněny, a proto hledají způsoby, jak se opět dostat do někdejšího důstojného postavení.²⁴ Volí přitom mezi dvěma základními způsoby, kterými jsou vnitřní vyvažování (internal balancing) a vnější vyvažování (external balancing).

Vnitřní vyvažování má dvě základní podoby: zbrojení (arming) a napodobování (imitation). Zbrojení je nejčastěji uplatňovaným způsobem vnitřního vyvažování a může mít dva cíle. Klady cíl je výsledkem snahy zvýšit a upevnit náskok před jinými státy, přičemž se může jednat o náskok kvantitativní nebo kvalitativní. První typ náskoku nastává v případě navýšení počtu zbraní a zbraňových systémů a jejich celkové ničivé sily. Ve druhém případě jde o zavedení úplně nových systémů, které zcela překonávají to, co mají jiné státy.²⁵ Naproti záporný cíl zbrojení nastává tehdy, když se snižuje zaostávání za jinými státy.

U obou typů zbrojení se hlavní pozornost vždy soustřeďuje na mobilizaci všech dostupných vnitřních zdrojů. Zvyšují se výdaje na vojenství, modernizuje se výzbroj a zvyšuje se úroveň a vycvičenost ozbrojených sil, zkvalitňuje se jejich bojová příprava.²⁶ To jsou kvantitativní projevy zbrojení. Zároveň s nimi působí také kvalitativní rozměr, kterým je změna doktrín a systému bojové přípravy na vedení možné války.

Druhým způsobem vnitřního vyvažování je souhrn opatření, kterým se říká imitating. Je to napodobování postupů, díky kterým jiné státy získaly vojenský náskok a převahu. Takovými postupy jsou zavádění nových zbraní a zbraňových systémů, zdokonalování doktrín a dohánění ztráty na poli technologických inovací ve vojenství.

Vnější vyvažování se volí méně často. Již Kenneth Waltz, zakladatel neorealismu, napsal, že během dosavadní dějin se uplatňovalo velice vzácně.²⁷ Je totiž více či méně riskantní, protože úspěch závisí na jiných státech,²⁸ především na jejich spolehlivosti při dodržování závazků.²⁹ Nejčastěji se uplatňovalo během válek nebo příprav na jejich zahájení: například Velká Británie, Francie a Rusko během WW I, Německo, Itálie a Japonsko vs. Velká Británie, USA a SSSR během WW II, NATO vs. Varšavská smlouva během studené války CW. S touto formou vyvažování tedy mají zkušenosti obě strany probíhajícího soupeření v prostoru mezi Baltickým a Černým mořem.

²⁴ ELMAN, C. Introduction: Appraising Balance-of-Power Theory. Jack S. LEVY. Balances and Balancing: Concepts, Propositions, and Research Design. In: VAZQUEZ and ELMAN. Realism and the Balancing of Power, 2002.

²⁵ Jako nejznámější a nejvýraznější příklad z moderních dějin můžeme připomenout zavedení jaderných zbraní, kdy USA získaly obrovský strategický náskok.

²⁶ WALTZ, K. *Theory of International Politics*. New York, 1979, s. 157.

²⁷ *Ibid.*, s. 167.

²⁸ WEITSMAN, P. A. *Dangerous Alliances: Proponents of Peace, Weapons of War*. Stanford: Stanford University Press, 2004.

²⁹ BECKLEY, M. The Myth of Entangling Alliances: Reassessing the Security Risks of U.S. Defense Pacts. *International Security*. Vol. 39(4) Spring 2015, 17–22.

1.4 Strukturalismus jako základní rys neorealismu

Neorealismus je strukturalistická teorie, která dokáže pracovat především s tzv. tvrdými a měřitelnými ukazateli poměru sil mezi státy, jakými jsou zejména: geografická rozlehlost jednotlivých mocností, strategická hloubka území, surovinové a ekonomické zdroje, počet obyvatelstva (zejména pak mužská populace ve věku 20 – 35 let), výdaje na zbrojení, počet zbraní a jejich palebná a ničivá síla, úroveň vycvičenosti a bojové připravenosti armád.

Neorealisté se se v návaznosti na zakladatele tohoto myšlenkového proudu zaměřují především na důsledky vyvažování (Waltz použil výraz „balancing behavior“)³⁰ jednotlivých aktérů pro strukturu MBV. Tyto důsledky mohou mít dvojí podobu. Záměrné důsledky nastávají, když cílem jednoho státu nebo jedné koalice je oslabit konkurenční stát nebo koalici a získat nad ním nadřazenost, která dává možnost buďto mu vnucovat své vlastní zájmy a pravidla hry, nebo jej dokonce přímo napadnout a porazit. Naproti tomu k nezáměrným důsledkům dochází, když jedna strana posílí svůj potenciál, aniž by měla zájem druhé straně něco vnucovat nebo ji dokonce napadnout. Neorealisté nejsou strukturálními deterministy,³¹ ale varují, že i nechtěné důsledky mohou vážně narušit celou strukturu MBV.³²

Tři klíčové axiomy

Neorealismus má tři základní axiomy v přístupu ke studiu a výkladu vyvažovacích strategií a jejich možných strukturálních důsledků. Podle prvního z nich musejí slabší, zaostávající státy usilovat, aby se vymanily z podřadného postavení, a tak nakonec musejí vynakládat větší úsilí nežli státy v nadřazeném postavení. Dále neorealisté tvrdí, že pro pozemní mocnosti je udržování vyrovnaného postavení nákladnější nežli pro mocnosti námořní. A za třetí, námořní mocnosti si mohou situaci zkomplikovat tím, když se blíží k pozemním mocnostem.³³

2. APLIKAČNÍ ČÁST

Tři výše vzpomínané axiomy se naplňují v postsovětském prostoru. USA během několika vln rozšiřování po skončení CW získaly tucet nových spojenců³⁴ a tím nové nástroje vnějšího vyvažování. Hrubý domácí produkt USA a všech jejich spojenců přesahuje hodnotu 36 bilionů USD (trilionů v americké terminologii). Vojenské výdaje NATO se během

³⁰ WALTZ, K. Structural Realism after the Cold War. *International Security*. Vol. 25(1) Summer 2000, 5–41.

³¹ PARENT, J. M. and S. ROSATO. Balancing in Neorealism. *International Security*. Vol. 40(2) Fall 2015, 59.

³² JERVIS, R. Security Regimes. In: Stephen D. Krasner. *International Regimes*. Cornell University Press, 1983.

³³ PARENT, J. M. and S. ROSATO. Balancing in Neorealism. *International Security*. Vol. 40(2) Fall 2015, 64.

³⁴ 1999 ČR, Polsko a Maďarsko; 2004 pak Slovensko, Slovinsko, Bulharsko, Rumunsko, Lotyšsko, Litva a Estonsko; 2009 Albánie a Chorvatsko.

posledních 5 let pohybovaly v rozmezí jednoho tisíce (2010) až 900 miliard USD (2016), přičemž na samotné USA připadaly plné dvě třetiny.³⁵ Počet vojáků se ve stejné době pohyboval v hodnotách od 3,5 milionů (2009) až po 3,2 milionů (2016).³⁶

Naproti tomu RF ve všech ukazatelích výrazně zaostává. Její HDP se v posledních letech pohyboval okolo 1,5 bilionů USD, její vojenské výdaje oscilují okolo 60 mld. USD (což je jedna patnáctina výdajů NATO a desetina výdajů samotných USA). Počet aktivních vojáků klesl pod 800 tisíc, což je z hlediska kvantity necelých 60% počtu vojáků v USA.³⁷ Vedle toho ještě máme rozdíl kvalitativní daný tím, že všichni američtí vojáci jsou profesionálové s bohatými zkušenostmi z bojových misí, včetně okupačních, po celém světě, zatímco v ruské armádě profesionalizace nedosahuje ani 50%.

2.1 Pohyb od někdejší parity k ruské podřazenosti

Po několika vlnách rozšiřování se území NATO rozšířilo o téměř 1 milion km² směrem na východ, velice blízko k Moskvě a Petrohradu. S tím souvisí i potenciál zhruba 100 milionů lidí a také geopolitický a ekonomický význam celého tohoto prostoru, na němž USA mají již několik pozemních, leteckých i námořních základen.

Ukázalo se to tedy, že odkud odešli Rusové, tam nastoupili Američané a jejich spojenci z NATO. Toto je i námět pro zkoumání vývoje v prostoru někdejší Varšavské smlouvy z pohledu teorie her. Nabízejí se přitom dvě možnosti. První z nich je hra s nulovým součtem, v jejímž rámci platí základní vymezení, „zisk jednoho hráče se rovná ztrátě druhého hráče“,³⁸ přičemž další části této hry jsou velice složité. Druhou možností je hra na zbabelce, kdy podpora separatistů či anexe Krymu může být projevem signalizování. Ale to není hlavním námětem tohoto článku, to je spíše výzva pro další autory, kteří mohou daný námět zkoumat z jiných z nových úhlů pohledu.

V důsledku zásadních geopolitických změn se vytvořila kvalitativně nová situace: USA mohou ve velkém rozsahu spoléhat i na vnější vyvažování díky novým členským zemím NATO. Celkově shrnuto: někdejší přibližná parita mezi USA a SSSR se situace za posledních 25 let proměnila v jasnou nadřazenost (superiority) USA nad RF. Naproti tomu RF ve všech ukazatelích zaostává: její armáda se počtem 800. 000 aktivních vojáků³⁹ rovná součtu Turecka a těch zemí, které do NATO přestoupily po skončení studené války. Navíc RF nemá žádné možnosti vnějšího vyvažování. Nachází se tedy ve stavu výrazné podřazenosti.

Navíc přišla i jedna změna doktrinálního, tedy kvalitativního charakteru. Tou se stal dokument nazvaný Sustaining U. S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense, který byl schválen v roce 2012, tedy dva roky před anexí Krymu. Jeho základní

³⁵ Defence Expenditures of NATO Countries (2009-2016). COMMUNIQUE PR/CP 116. North Atlantic Treaty Organisation – Organisation du Traité de l’Atlantique Nord. Press & Media – Presse & Médias, 2016, 4.

³⁶ Tamtéž, 7.

³⁷ IISS (International Institute for Strategic Studies). The Military Balance 2016, 190–193.

³⁸ DRULÁK, P. Teorie her. In.: Encyklopedie mezinárodních vztahů, Praha: Portál, 2009, 290–294.

³⁹ IISS (International Institute for Strategic Studies). The Military Balance 2016, 189.

myšlenkou je udržet dominantní postavení USA ve světě, zejména pak vojenskou nadřazenost. USA si vyhrávají neomezenou projekci síly do kterékoliv části světa, i kdyby tomu bránila kterákoliv mocnost světa, což je označováno jako A2/ AD.⁴⁰ Proto tento dokument na pouhých 11 stránkách celkem 8 krát používá výraz „Warfare“ nebo „Warfighting“. Právě v tom je zakódována možnost střetu zájmů s ČLR (zejména v oblasti Jihočínského moře), Íránem a také s RF, a to v postsovětském prostoru.

S výše zmíněným dokumentem úzce souvisí další doktrinální dokument ze stejného roku, který už se zaměřuje na aplikaci do výstavby ozbrojených sil USA a do jejich bojové přípravy⁴¹. Jeho hlavní myšlenkou je zvýšení úderné síly USA proti slabším protivníkům, který brání naplňování strategie A2/ AD.⁴² A na počátku roku 2016, tedy už po anexi Krymu, byl schválen další doktrinální dokument, který už klade důraz hlavně na úder proti silám v hloubce, proti velitelským stanovištím a kritické infrastruktuře.⁴³

V protikladu k USA se RF dostala hned po skončení CW do jasně podřadného postavení. Během 90. let byla její armáda silně podfinancována, nezachytila trend RMA, dohánění ztráty (negativní vyzbrojování) začalo až na počátku tohoto století. Přestalo existovat někdejší nárazníkové pásmo i bývalé sovětské republiky. Tím RF ztratila svoji tradiční strategickou hloubku.⁴⁴ Rovnováha bezpečnostních hrozeb se vychýlila výrazně v neprospěch RF. Navíc RF nemá žádné možnosti vnějšího vyvažování, musí se spoléhat výlučně na vnitřní vyvažování. V důsledku toho začala hledat alternativní strategie, a těmi se staly zejména hybridní válka a posilování A2/ AD schopností.⁴⁵ Dramatickým projevem této nové strategie se pak stala anexie Krymu v roce 2014.

2.2 Rozšiřování NATO jako příklad expanze

A tím se dostávám k Dobrovského silným výhradám vůči spojování procesu rozšiřování NATO s pojmem expanze. V plném rozsahu souhlasím s jeho důrazem na významové asociace. Ale nejprve dodávám, že v případě politiky jsou významové asociace vždy předurčovány hodnotovou a ideologickou ukotveností toho, kdo daný jev hodnotí. Jako příklad připomínám jednu politickou anekdotu ze 70 let minulého století. Kde prý je hranice mezi zdražováním a „úpravami cen.“ Odpověď byla jasná: tato hranice vede po pomyslné spojnici měst Cheb, Mariánské Lázně, Tachov, Domažlice, Klatovy, Prachatice, Čes-

⁴⁰ Znamená to 'Anti-Access/Area Denial'.

⁴¹ JOAC (Joint Operational Access Concept), Washington, DC: Department of Defense, January 17, 2012.

⁴² ZAPFE, M. and M. C. HAAS View further author information. Access for Allies? NATO, Russia and the Baltics. *The RUSI Journal*. Vol. 161(3) 2016, 37.

⁴³ ZAPFE, M. and M. C. HAAS View further author information. Access for Allies? NATO, Russia and the Baltics. *The RUSI Journal*. Vol. 161(3) 2016, 38.

⁴⁴ Ta měla neocenitelný a nenahraditelný význam, což nejvýrazněji vyniklo během WW II.

⁴⁵ FRUHLING, S. and G. LASCONJARIAS. NATO, A2/AD and the Kaliningrad Challenge. *Survival: Global Politics and Strategy*. Vol. 58(2) 2016, 95–116.

ký Krumlov. Na západ od ní se bezohledně zdražuje (čímž se promyšleně znehodnocují úspory pracujících), na východ od ní se dělají citlivé a promyšlené „úpravy cen.“

2.3 Co rozumím pod pojmem expanze

Pokračuji přírodními vědami. Matematika, jako královna všech věd, pod pojem expanze zahrnuje jakýkoliv rozepsaný vzorec. Konkrétní příklad: $(a + b)^2$ je základní vzorec, zatímco $a^2 + 2ab + b^2$ už je považován za expanzi. Další přírodovědné vymezení má fyzika: popisuje jí vztlak válcového pístu po vstříknutí zápalné směsi. Toto médium prudce navyšuje svůj objem, a to je právě ona expanze. V přírodních vědách je tedy vše jasné, neberou se v úvahu ani světové strany, ani ideologie.

2.3.1 Expanze v pojetí amerických autorů

A expanze v geopolitickém slova smyslu? Např. francouzská encyklopedie Larousse jí vysvětluje tak, že nějaká země se rozšiřuje za svoje hranice anebo rozšiřuje svůj dominantní vliv ve světě.⁴⁶ Abych vyhověl L. Dobrovskému, uvedu, co si pod pojmem expanze představuji. Znovu se odvolám na některé americké autory. Prvním z nich je zakladatel neorealismu Stephen Walt. Z jeho teorie rovnováhy hrozeb vybírám pět faktorů, jejichž naplnění považuji za potvrzení expanze. Především jsou takové posuny, které v neprospěch jedné ze stran mění vzájemnou vzdálenost mezi státy. Druhý faktor spatřuji ve změnách vzdálenosti mezi jejich armádami a tím a tím pádem také ve vzájemném poměru sil. Třetím faktorem jsou z toho vyplývající zásadní změny ve vnímání bezpečnostních hrozeb a navazujícím čtvrtým faktorem je porušení dosavadní rovnováhy hrozeb. A konečně pátým činitelem je šíření ideologie: např. výše vzpomínaná Larousse píše o doktrinální expanzi.

Druhým citovaným americkým autorem je nikoliv neorealista, ale naopak liberál, Michael Mandelbaum.⁴⁷ Ten uvádí, že expanze se vždy dopouštějí silné státy, které na nová území vysílají své vojáky, svá vojenská pravidla a také státní jakož i soukromé tajné agenty. Nedílně s tím vedou války, spravují nová území, kde se mluví jinými jazyky a kde doposud panovaly zcela jiné zvyky a přesvědčení. A zcela na závěr Mandelbaum uvádí, že silné expandující státy si mohou dovolit to, co si nemohou dovolit slabé státy, které jsou na sestupu.⁴⁸

Na základě dvou výše citovaných amerických autorů uzavírám, že pod pojmem expanze mám na mysli takové chování, při kterém jeden stát nebo bezpečnostní společenství vysílá své ozbrojené síly za svoje dosavadní hranice a upevňuje tam svůj všestranný vliv. Čím více se blíží ke státu, který není členem stejného bezpečnostního společenství, tím více mění dosavadní rovnováhu hrozeb a tím více také sílí prvky konfrontace ve vzájemných vztazích.

Nadále tedy jsem přesvědčen, že rozšiřování NATO je expanzí, přičemž zdaleka nejsem první a ani poslední autor, který v souvislosti s rozšiřováním NATO používá pojem expan-

⁴⁶ Larousse.fr. Expansion, www.larousse.fr/dictionnaires/francais/expansion/322147.

⁴⁷ MANDELBAUM, M. *The Fate of Nations: the Search for National Security in the Nineteenth and Twentieth centuries*. Cambridge: Cambridge University press, 1988.

⁴⁸ MANDELBAUM, 143-155.

ze. Za všechny vzpomenu zejména následující čtyři klíčové autory.⁴⁹ Prvním z nich byl klasický realista George Kennan, který již samo založení NATO v roce 1949 odsoudil jako zbytečnou militarizaci mezinárodních vztahů a projekt jeho rozšiřování po skončení studené války označil za zahájení nové studené války.⁵⁰ Druhým je Michael Mandelbaum, který poukazoval na slabost tehdejšího Ruska a zejména pak jeho armády a na neudržitelnost tezí o NATO jako nástroji posilování stability ve střední a východní Evropě.⁵¹ Třetím autorem je Michael Brown, který zpochybnil oficiální argumenty používané ke zdůvodnění expanze, zejména fráze o šíření stability a bezpečnosti.⁵² A na závěr je to John Lewis Gaddis, který připomněl účely, kvůli kterým bylo NATO založeno.⁵³

Plně souhlasím s L. Dobrovským, že v minulosti byla naše země nechtěným objektem sovětské expanze. K tomu jen dodávám, že to byl mj. také důsledek cynického přístupu USA a Velké Británie:⁵⁴ každý odklad otevření 2. fronty (původně slíbené na roku 1942) znamenal, že kam nepřijdou spojenci, tam se dostanou Rusové. Navíc nemohu souhlasit s názorem, že expanzí byl rok 1968; nelze přece expandovat tam, kam už se předtím jednou expandovalo, aniž by se odtamtud odešlo. Invaze do ČSSR v srpnu 1968 byla něčím jiným: byla v naprostém rozporu s mezinárodním právem, byla nanejvýš cynickým, diskreditačním⁵⁵ a nakonec i velmi kontraproduktivním uplatněním zásady „rozděl a panuj“. Samozřejmě že něco takového jsem svým článkem o Ukrajině vůbec nechtěl ospravedlňovat.

2.4 Ruské vnitřní vyvažování a jeho strukturální důsledky

Podstata napodobování spočívá v tom, že se napodobují úspěšné vojenské inovace, díky kterým se konkurenční mocnosti dostaly do výhodnějšího nebo dokonce do nadřazeného postavení.⁵⁶ Právě Rusko má velmi dlouhou tradici napodobování.

⁴⁹ Pro svého oponenta jen zdůrazním, že všichni jsou ze zemí NATO, zejména z USA a z Velké Británie, ani jeden z nich není z Ruska.

⁵⁰ FRIEDMAN, T. L. Now a Word From X. *New York Times*, MAY 2, 1998. <http://www.nytimes.com/1998/05/02/opinion/foreign-affairs-now-a-word-from-x.html>.

⁵¹ MANDELBAUM, M. Preserving the New Peace: The Case against NATO Expansion. *Foreign Affairs*. Vol. 74(3) 1995, 9-13.

⁵² BROWN, M. E. The flawed logic of NATO expansion. *Survival: Global Politics and Strategy*. Vol. 37(1) 1995, 34–52.

⁵³ GADDIS, J. L. The Senate Should Halt NATO Expansion, *New York Times*: April 27, 1998. <http://www.nytimes.com/1998/04/27/opinion/the-senate-should-halt-nato-expansion.html>.

⁵⁴ GADDIS, J. L. *Surprise, security and the American experience*. Cambridge: Harvard University, 2004.

⁵⁵ SSSR se zdiskreditoval nejen v očích západoevropských demokratů, ale i západoevropských levicových, a dokonce i komunistických stran, jmenovitě pak italské, španělské a francouzské.

⁵⁶ GOLDMAN, E. O. and ANDERS, R. B. Systemic effects of military innovation and diffusion. <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/innovation/jciss/syst.htm>.

2.4.1 Ruské napodobování v historické perspektivě

Již v 70. letech 19. století začalo napodobovat *pruský systém*,⁵⁷ který vynikl během války s Rakouskem (1866) a zejména pak s Francií (1870–1871).⁵⁸ Dosáhlo přitom jen malých úspěchů, protože bylo omezeno svojí průmyslovou a technickou zaostalostí, nedokázalo ani zdaleka vybudovat takovou síť železnic, která by se mohla rovnat Prusku. To již dopředu předurčovalo jeho podřadnost, která jej vlastně provází až do současnosti.

Druhá etapa napodobování přišla na přelomu 19. a 20. století, kdy Rusko začalo dohánět náskok Velké Británie budování *moderního vojenského námořnictva*, které dávalo možnost zničit nepřátelské lodi a zcela ovládnout moře⁵⁹ a jehož palebná síla učinila stávající ruská plavidla zastaralými a konkurence neschopnými.⁶⁰ Třetí etapa ruského vojenského napodobování začala po zavedení německé doktríny bleskové války (*Blitzkrieg*) ve 2. polovině 30. let.⁶¹ Tehdejší Sovětská armáda to začala napodobovat až po přechodu do protiofenzívy v roce 1942, zejména pak po překonání své západní hranice a při postupu na Berlín.⁶²

Symbolem čtvrté etapy se staly *letadlové lodi*, které USA začaly do své výzbroje zavádět v době, kdy SSSR bojoval o holé přežití, musel se zaměřit především na pozemní vojsko a na vojenské letectvo nasazované na podporu činnosti pozemních sil. A ještě během WW II nastala pátá etapa, když Velká Británie a USA začaly do své výzbroje zavádět *strategické bombardéry*.⁶³ I na tomto poli SSSR začal napodobovat až se zpožděním, a to až v roce 1948.⁶⁴ Symbolem šesté etapy sovětského napodobování se staly *jaderné zbraně*, které zvýšily ničivou sílu států do zcela nové etapy.⁶⁵ I na tomto poli měl SSSR ztrátu, když první jaderný výbuch uskutečnil až v roce 1949.

A konečně proces *rozšiřování NATO a americké RMA* zahájil sedmou etapu, na jejímž počátku se zvýraznily rozdíly mezi někdejšími hlavními aktéry studené války. Na jedné straně stály USA, jejichž postavení sílilo ve dvou hlavních směrech: ve vojenském a v geopolitickém. Naproti tomu SSSR nejenže ztratil někdejší nárazníkové pásmo, ale navíc se během prvních let studené války rozpadl.

⁵⁷ BOOT, M. *War Made New: Technology, Warfare, and the Course of History, 1500 to Today*. Gotham, 2006, 124–130.

⁵⁸ BRODIE, B. and J. McK. *From Crossbow to H-bomb*. Indiana: Indiana University Press, 1973, 137–138.

⁵⁹ MODELSKI, G. and W. R. THOMPSON. *Sea power in Global Politics, 1494–1993*. Palgrave, 2014, 75–76.

⁶⁰ HOROWITZ, M. C.: *The Diffusion of Military Power*. Princeton: Princeton University Press, 2011, 138–139.

⁶¹ MAHNKEN, T. G. *Beyond Blitzkrieg: Allied Responses to Combined Arms Armored Warfare during World War II*. In Emily O. Goldman and Leslie C. Eliason, eds.: *The Diffusion of Military Technology and Ideas*. Stanford: Stanford University Press, 2003, 243–253.

⁶² GLANTZ, D. M. and Jonathan M. HOUSE. *When Titans Clashed: How the Red Army Stopped Hitler*. Kansas: University Press of Kansas, 2015, 286–289.

⁶³ PAPE, R. *Bombing to Win: Air Power and Coercion in War*. Ithaca: Cornell University Press, 1996, 276–283.

⁶⁴ LEE, W. T. and R. F. STAAR. *Soviet Military Policy since World War*. Stanford: Hoover Institution, 1986, 10–15.

⁶⁵ HOROWITZ, M. C. p.70.

Ruské vyvažování vs. Priority USA pro 21. století

V prvních deseti letech po skončení studené války RF prošla RF velkým poklesem výdajů na zbrojení a nebývalým oslabením své armády. Zásadní změny přišly až na počátku tohoto století a dnes jsou symbolizovány hlavně Vládním plánem na vyzbrojování, který předpokládá zavádění nových tanků, obrněných vozidel, dělostřeleckých systémů ale také raket odpalovaných ze země či z moře.⁶⁶ Nejvyšší činitelé USA a NATO Ruské federaci vytýkají přehnaný strach a nadměrnou ctizádost, řinčení zbraněmi (sabre – rattling), agresivní modernizaci zbraní (jaderných i konvenčních) jakož i doktrín, pořádání velkých vojenských cvičení (jde zejména o oblast Baltského moře) a zastrašování svých západních sousedů.⁶⁷

Největší obavy na Západě vyvolává Západní vojenský okruh s velitelstvím v Petrohradu. Ten byl vytvořen v roce 2010 rozkazem prezidenta Putina gardovou tankovou armádu, dvě motorizované brigády, dvě flotily vojenského námořnictva, armádu námořní pěchoty, několik vzdušně výsadkových divizí a řadu specializovaných brigád a útvarů.⁶⁸ Jedná se o mimořádně silné bojové uskupení, které je bezesporu mnohem údernější nežli jednotky Polska a tří pobaltských zemí NATO. Proto se právě tato oblast vyznačuje nejvyšším vojenským napětím v celé Evropě.

Dále jí vytýkají rozpoutání hybridní války ve východní Ukrajině, kde se uplatnila „fázovaná, stupňovaná, systematická činnost při řízení operace.“⁶⁹

2.4.2 Odstrašovat, v případě potřeby i vyhrát konvenční souboj s RF

Proto ministr obrany USA Carter (ve funkci 2015–2017) označil Ruskou federaci za nálehavou bezpečnostní hrozbu pro nové spojence USA (zejména pro Polsko a pobaltské státy). Velmi tvrdě ji kritizoval za odpor vůči pokračujícímu pronikání USA směrem na východ (A2/ AD) do oblasti Baltského moře, Černého moře a dále pak také do Arktidy a Ruského Dálného východu. A z toho vyvodil, že RF představuje existenciální hrozbu pro USA, pro jejich spojence a pro celé mezinárodní uspořádání.⁷⁰ A v závěru své stati zdůraznil, že USA se zaměřují na to, aby dokázaly odstrašovat konvenční boj v oblasti A2/AD a aby jej v případě potřeby dokázaly i vyhrát.⁷¹ To už je posun od odstrašování k případné konfrontaci, která by se odehrávala nejen na souši, moři či vodě, ale zahrnula by i kyber – prostor, elektronickou válku a kosmos. Tato argumentace je ve své podstatě, ať už vědomě či intuitivně, neorealistická. Klade důraz na maximalizaci americké přítomnosti ve struktuře postsovětského prostoru.

⁶⁶ KLEIN, M. Russia's military: on the rise? Transatlantic Academy Paper Series n.2, 2016, 11-12.

⁶⁷ CARTER, A. A Strong and Balanced Approach to Russia. *Survival: Global Politics and Strategy*. December 2016-January 2017, 55–56.

⁶⁸ IISS (International Institute for Strategic Studies). The Military Balance 2017, Chapter 5: Russia and Eurasia.

⁶⁹ HALAČKA, T. Zapojení Ruské federace do konfliktu na východní Ukrajině v období duben 2014 – únor 2015 (1. část). *Vojenské rozhledy* č. 4/2016. Roč. 25(57), 72.

⁷⁰ BREEDLOVE, P. M. NATO's Next Act. *Foreign Affairs*. July/August 2016, 96–105.

⁷¹ CARTER, A. A Strong and Balanced Approach to Russia. *Survival: Global Politics and Strategy*. December 2016-January 2017, 58.

Strukturální dimenzi má i ruská percepce současného dění. Pronikání USA a jejich spojenců dále na východ jistě nemá za cíl zvětšit území USA, ale naplňuje znaky toho, čemu se říká „prevence vzniku dominantního státu.“⁷² Právě proto vyvolává v Rusku silné obavy, že se vytváří struktura, která pro něj znamená bezpečnostní hrozbu. V důsledku toho v Rusku znovu sílí fenomén obklíčené mocnosti (siege mentality)⁷³ který je vždy a všude velice nebezpečný a v Rusku má navíc hluboké historické kořeny.

Ruský odpor je v USA považován za hrozbu pro USA a pro jejich spojence. Tím se znovu potvrzuje silný sklon amerických elit posuzovat vnější svět podle svých vlastních předpokladů, které jsou hluboce zakořeněné a velmi často i zavádějící, a tak mívají i velmi neblahé důsledky.⁷⁴ V oblasti mezi Baltským a Černým mořem se tak vyhrocují bezpečnostní dilemata, která mohou celou situaci dále zdramatizovat.

2.4.3 Pochybovači v zemích NATO

Na druhé straně je v zemích NATO řada pochybovačů. V minulých článcích jsem představil zejména Johna Maersheimera,⁷⁵ dnes přidám dalšího. Je jím kanadský specialista Michael Brenner, který upozorňuje, že během prvních deseti let po skončení studené války se Rusko velice rychle propadlo na okraj světového dění, stalo se bezvýznamným „ne – činitelem“ (Non Factor), který neměl ani vůli, ani nástroje k tomu, aby něco vážněji ovlivňoval. Americké elity podlely dojmu, že to tak zůstane natrvalo, což jejich zemi umožní, aby si udržela a dále posilovala monopol na stanovování pravidel mezinárodního uspořádání, aby tedy byla tzv. Rule-setter.⁷⁶

Ale když RF po nástupu V. V. Putina začala klást odpor sílícímu pronikání USA do postsovětského prostoru, nastala podle Brennera nová studená válka. Když americké elity a mainstreamová média narazily na ruský protitlak, roztočily tzv. vysoko decibelovou kritiku, v jejímž rámci stále dokola opakují tvrzení o ruské výbojnosti a o tom, jak ruské ozbrojené síly ohrožují NATO. Přitom ale zamlčují, že RF svá vojska posiluje a modernizuje na svém území, zatímco vojska USA a jejich spojenců se posouvají stále více na východ, stále blíže a blíže k hranicím Ruska.⁷⁷

Debaty o posilování konfrontační struktury v postsovětském prostoru probíhají i v západní Evropě. Jednu z nich vyvolal americký autor Matthew Kroenig svým návrhem na tvrdou linii vůči RF, která by měla zahrnout posílení vojenských kapacit NATO ve východní Evropě a větší důraz na jaderné zbraně.⁷⁸ Ale jeho evropští kritikové ihned

⁷² BLAGDEN, D. W.; J. S. LEVY and W. R. THOMPSON. Correspondence: Sea Powers, Continental Powers, and Balancing Theory. *International Security*. Vol. 36(2) Fall 2011, 190-202.

⁷³ BAR-TAL, D. Siege Mentality. *Beyond Intractability*. September 2004, <http://www.beyondintractability.org/essay/siege-mentality>.

⁷⁴ PILLAR, P. R.: Why America Misunderstands the World. National Experience and Roots of Misperception. Columbia University Press, 2016.

⁷⁵ MEARSHEIMER, J. Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault. The Liberal Delusions That Provoked Putin. *Foreign Affairs*. September/October 2014.

⁷⁶ BRENNER, M.: Washington's Putin Obsession. *Défense et Stratégie*, No 40 – Automne 2016, s. 5.

⁷⁷ *Ibid.*, s. 10.

⁷⁸ KROENIG, M. Facing Reality: Getting NATO Ready for a New Cold War. *Survival: Global Politics and Strategy*. Vol. 57(1) February–March 2015, 49-70.

varovali před negativními důsledky návratu ke konfrontaci a k příliš velké úloze jaderných zbraní.⁷⁹ Upozornili na eskalační dominanci, na hrozbu návratu „dělá vu“, tedy logiky studené války, ignorantství, dezinformace a konfrontace. Podle některých by se mohlo stát i to, že Rusové na Krymu rozmístí své rakety Iskander jako odpověď na americkou protiraketovou základnu v Rumunsku.⁸⁰ A také se připomíná, že už počínaje rokem 2014 země NATO předvedly několik dostatečných demonstrací síly.⁸¹ Všichni pochybovači volají po návratu k nedělitelnosti bezpečnosti, ke koncepci společné bezpečnosti a k předvídatelnosti na základě dialogu.⁸²

	Mocenský status	Geopolitické postavení	Ekonomické postavení	Způsob vyvažování	Způsob vyzbrojování	Vojenské postavení
USA	Námořní	Expanze: vojenské jednotky USA se po roce 1990 posunuly o dalších 1 000 km na východ	Nadřazenost USA mají mnohem vyšší HDP a také inovační kulturu	Vnější (zahrnuje 9 států post-sovětského prostoru)	Pozitivní (kvalitativní i kvantitativní náskok)	Celkově nadřazenost podřadnost pouze na hranici s RF
RF	Kontinentální	Ústup: RF vyklidila prostor o rozloze 1 mil. km ² . Své vojenské jednotky má na vlastním území	Podřadnost RF ve všech směrech zůstává a pouze dohání ztrátu	Vnitřní, RF se spoléhá především na své vlastní zdroje	Negativní (dohánění ztráty)	V celkovém poměru podřadnost, Nadřazenost pouze na hranici s pobaltskými státy

Tabulka č. 1: Rozdíly mezi USA a RF z pohledu neorealismu

2.4.4 Někdejší koncepce NATO jako inspirace pro Rusko?

Za této situace se ruské napodobování vrací k přelomu 70. a 80. let minulého století. Tehdy NATO hovořilo o konvenční kvantitativní převaze Varšavské smlouvy (VS) a také o tom, že v jejím důsledku byl jaderný práh velice nízký. Proto se předpokládalo, že v případě války by NATO mohlo konvenční převahu VS kompenzovat tím, že by nasadilo tzv. jaderné zbraně na válčišti. Cílem této strategie bylo vyhnout se velkým ztrátám území i vlastních vojáků a přenést boj na území protivníka.⁸³ A v závěrečné dekádě studené války se zrodila i tzv. Rogersova doktrína zaměřená na úder zasazovaný tzv. silám v hloubce. A právě k tomuto přístupu se dnes vrací řada ruských bezpečnostních a vojenských odborníků.⁸⁴

⁷⁹ PIFER, S. NATO 's response must be conventional, not nuclear. *Survival: Global Politics and Strategy*. Vol. 57(2) April–May 2015, 120–124.

⁸⁰ La Crimée, un bastion stratégique sur le flanc méridional de la Russie, note no. 14. Paris: FPRS, 2014, p. 5.

⁸¹ KULESZA, L. Putin 's nuclear bluff. *Survival: Global Politics and Strategy*. Vol. 52(2) April–May 2015, 125–129.

⁸² BAHR, E. and G. NEUNECK. Against renuclearising Europe. *Survival: Global Politics and Strategy*. Vol. 57(2) April–May 2015, 130–133.

⁸³ PETERS, J. E. Evaluating FOFA as a deterrent. *The RUSI Journal*. Vol. 132(4) 1987, 39–44.

⁸⁴ ROGERS, B. Follow-On Forces Attack. *NATO Review*. Vol. 1, 1985, 1–9.

Výše zmíněnou problematikou se dlouhodobě zabývá Kristin Ven Bruusgaard z Norského ústavu obranných studií.⁸⁵ Připomíná, že války posledních let potvrdily obrovský náskok vzdušných sil USA, zejména pak schopnosti přesného zasahování cílů. Z toho si ruští vojenská a bezpečnostní experti vyvodili, že konvenční konflikt by pro dnešní RF znamenal pohromu (zejména pak s přihlédnutím k tomu, jak blízko je z pobaltského pobřeží do Leningradu), a proto se zabývají otázkou, jak konvenční převahu protivníka vyvážit buď cestou nekontaktního válčení⁸⁶, nebo hrozbou nasazení jaderných zbraní na válčičti.⁸⁷ Zaměřují se na to, jak případného útočníka odradit hrozbou zničení jeho ozbrojených sil, ale také jeho území a ekonomiky. Tyto úvahy zatím nejsou součástí žádné oficiální ruské vojenské doktríny, jsou obsaženy zejména ve studiích předních ruských expertů, otištěných ve veřejně dostupné revue *Voyennaya Mysl*.⁸⁸

Bruusgaard ani jiní experti na tuto problematiku⁸⁹ v žádném případě Rusy neobviňují z toho, že by se připravovali na jadernou válku. Uznávají, že jejich hlavní pohnutkou je strach z prohry v konvenční válce. Ale upozorňují na jedno vážné úskalí. Ruský odstrašovací diskurz, ať už je vyjadřován jakkoli,⁹⁰ nemusí být na Západě pochopen tak, jak je zamýšlen a to by mohlo mít velice neblahé následky.⁹¹

Konfrontační struktura postsovětského prostoru má i závažné kulturní důsledky. Ruské elity se odklání od westernizačního úsilí, jež bylo typické pro 90. léta a ostře se vymezují proti Západu a zejména pak proti USA.⁹² V RF sílí protizápadní a antireformní patriotismus a nacionalismus, na jeho hranici se zeměmi NATO narůstá nedůvěra a vzájemné nedorozumění.⁹³ Ale to vždy hraje až druhořadou roli, rozhodující je vždy politika.

⁸⁵ BRUUSGAARD, K. Russian Strategic Deterrence. *Survival: Global Politics and Strategy*. Vol. 58(4) 2016, 7-26.

⁸⁶ BRUUSGAARD, K.: Crimea and Russia's Strategic Overhaul. http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/issues/Autumn_2014/11_BruusgaardKristin_Crimea%20and%20Russia's%20Strategic%20Overhaul.pdf, 2014, 84–87.

⁸⁷ NEDELIN, A.V., V. LEVSHIN and M. E. SOSNOVSKY. 'O primeneni iadernogo oruzhiya dlya deeskalastii voennikh dyestvii' [On the Use of Nuclear Weapons for the De-Escalation of Military Conflict]. *Voyennaya Mysl*. Vol. 3 May–June 1999, 34–7.

⁸⁸ KALINKIN, D.A., A.L. KHRYAPIN and V.V. MATVICHUK. 'Strategicheskoye sderzhivanie v usloviakh sozdaniya SShA global'noy sistemy PRO i sredstv global'nogo udara' [Strategic Deterrence in the Context of the US Global Ballistic-Missile Defense System and Means for Global Strike]. *Voyennaya Mysl*. Vol. 1 January 2015, 18–22.

⁸⁹ ADAMSKY, D. Nuclear Incoherence: Deterrence Theory and Non-Strategic Nuclear Weapons in Russia. *Journal of Strategic Studies*. Vol. 37(1) 2014, 91-134.

⁹⁰ KALINKIN, D.A., A.L. KHRYAPIN and V.V. MATVICHUK, 34–7.

⁹¹ Ref. 85, s. 21.

⁹² NEUMANN, I. B. Russia's Europe, 1991 – 1996: Inferiority to superiority. *International Affairs*. Vol. 92(6) 2016, 1381–1399.

⁹³ PERSSON, G. Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective. 2016, 194– 195.

ZÁVĚR

Výtky L. Dobrovského mne nasměrovaly k dalšímu studiu neorealistického náhledu na současné americko – ruské soupeření v postsovětském prostoru. Na jeho základě docházím k závěru, že dnešní Západ a zejména pak USA jsou jednoznačně v nadřazeném postavení, neboť mají obrovskou výhodu v obou směrech vyvažování. Mohou plně využívat výhod námořní velmoci, která je velmi daleko od místa soudobého vyhoceného vojenského napětí. V nových členských zemích NATO mají rozsáhlou oblast s bohatými zdroji a velkou vstřícností tamních politických elit, což je obrovský kapitál pro uplatňování vnějšího vyvažování. Navíc mají mnohonásobně vyšší HDP a také vojenské výdaje a rovněž mnohem modernější ekonomiku i vojenství, což jim dává mnohem bohatší zdroje i pro oblast vnitřního vyvažování. Způsob, jakým všech těchto výhod využívají, naplňuje znaky expanze a ta stále více posiluje konfliktní charakter struktury MBV na hranici mezi NATO a RF. Zatím nemám dost důkazů k tomu, abych soudil, zda to je chtěný nebo nechtěný stav.

Naproti tomu RF je v jasně podřazeném postavení. Je typickou kontinentální mocností, silící vojenské napětí má hned u svých hranic. Její mobilizovatelné zdroje jsou ve srovnání s americkými mnohonásobně skromnější, RF nemá žádné nástroje pro vnější vyvažování. Jedná pod silným tlakem, který častokrát přerůstá až v pocit obklíčené mocnosti a v následné sekuritizační pohyby. Její vyzbrojování má negativní charakter, jeho smyslem je dohánět náskok USA, jedná se o klasické napodobování.

Dnešní Rusko své vnitřní vyvažování uplatňuje za situace dvojí osamělosti. Tou první je strategická osamělost – RF ve svém okolí nemá žádné spojence. Dodnes doplácí na těžké dědictví brutální politiky někdejšího SSSR, bývalé satelitní státy ji považují za bezpečnostní hrozbu.⁹⁴ Nedílně s tím působí technologická osamělost, když v důsledku sankcí musí spoléhat výlučně na své vlastní síly za stavu technologické zaostalosti za USA a jejich spojenci. Prodlužující se lhůty modernizace vlastních zbraňových systémů a dodávání nových.⁹⁵

Jedinou oblastí, kde má RF vojenskou převahu, je území na východ od hranice s pobaltskými státy a s Polskem. Vojska Západního vojenského okruhu jsou mnohem silnější nežli vojsky čtyř nových členských zemí NATO a přisouvané jednotky starých členských zemí. Právě tam je struktura vzájemných vztahů nejkonfliktnější, což jen potvrzuje čtvrt století starou varovnou předpověď Samuela Huntingtona o tzv. sametové oponě (Velvet Curtain),⁹⁶ která bude ještě nebezpečnější nežli dřívější železná opona (Iron Curtain).⁹⁷

A zcela na konec se ještě vyjádřím k Dobrovského výtce, že neorealismus je „pohrdání vůlí občanů toho kterého státu rozhodovat o vlastním osudu bez obav“. Ta mne inspiruje k závěru, že v dnešní Evropě jde a nějakou dobu ještě půjde o vyvažování mezi dvěma krajními podobami „pohrdání“. Tu první jasně vymezil můj kritik, druhou vymezuji já. Po-

⁹⁴ PERSSON, G. Security policy and military strategic thinking. In: Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective. 2013, 71–88.

⁹⁵ PERSSON, G. Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective. 2016, 191.

⁹⁶ HUNTINGTON, S. The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*. Summer 1993, 22-49.

⁹⁷ European Tribune. Testing Huntington in Ukraine. <http://www.eurotrib.com/story/2014/3/1/204/17909>, 2014.

važují za ni hrozbu pohrdání možnými vojenskými důsledky konfrontační politiky, které je typické zejména pro politické elity těch nových členských zemí, na jejichž území se budují nové vojenské základny NATO.⁹⁸ Slova amerického ministra o vítězství v konvenčním boji na jedné straně, ruské úvahy o využití jaderných zbraní k odvrácení prohry v konvenční válce a v neposlední řadě i narůstající počet a dramatickost vojenských incidentů nad Baltským mořem mne vedou k závěru, že vzájemné vojenské napětí je opravdu vysoké a situace je velice vážná. Teprve následující měsíce či roky ukáží, které z těchto dvou pohrdání je méně špatné a nebezpečné než to druhé.

Autor: *Doc. PhDr. Jan EICHLER, CSc., narozen v roce 1952, po absolvování VA pracoval na MNO v Praze, 1979–82 československé velvyslanectví v Paříži. V současné době pracuje v Ústavu mezinárodních vztahů v Praze, působí i na Fakultě mezinárodních vztahů VŠE Praha. Vystupuje v rozhlasu a televizi, publikuje v odborných časopisech, mj. Mezinárodní vztahy, Défense nationale, Relations Internationales et Stratégiques, Défense et stratégie (všechny tři Francie), OstEuropa (SRN), International Peacekeeping (Velká Británie). Člen redakční rady Vojenských rozhledů.*

Jak citovat: EICHLER, Jan. Neorealismus a současné americko-ruské vojenské soupeření v postsovětském prostoru. *Vojenské rozhledy*. 2017, 26 (2), 89-105. DOI: 10.3849/2336-2995.26.2017.02.089-105. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz

---

⁹⁸ Tomu jsem se věnoval ve svých kritizovaných článcích, a proto se už nebudu opakovat.